

Романчук С. М.

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

**ПОРТРЕТ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА:
КОГНІТИВНІ ТА МОРАЛЬНІ АСПЕКТИ**

Підготовка конкурентоздатного фахівця зумовлена чинниками, що формують його як мовну особистість. У запропонованій праці авторка акцентує увагу на тлумачення термінопоняття «мовна особистість» у різних наукових колах. Важливу роль у розкритті суті зазначеного ключового слова цієї наукової розвідки вона вбачає у соціалізації людини. Авторка наводить думки Івана Огієнка та Івана Франка про першооснови формування людини як мовної особистості. Перший зауважує, що мовець може стати мовною особистістю тільки тоді, коли він пізнає психологію, культуру й етнографію свого народу, мовою якого він говорить, і коли ці знання будуть безпосередньо пов'язані з його життєвою і розумовою діяльністю. Другий мовну діяльність тісно пов'язував із самою особистістю, з «тасмною робітнею її духу».

Наукова розвідка аналізує характеристичні особливості студента як мовної особистості в контексті когнітивних та моральних механізмів її формування. Підкреслено важливість когнітивних (пізнавальних) чинників, які є значущим «штрихом» у портреті мовної особистості студента. Зокрема, у праці визначено систему когнітивної сфери особистості, що, на думку Ю.Л. Трофімова, забезпечує динамічне відображення дійсності та її перетворення, формування досвіду, побудову моделі світу, регуляцію діяльності.

В ході когнітивного розвитку студент як індивід стає здатним до свідомого уявлення своїх потреб як цілей чи цінностей; на цій основі засвоєння у процесі соціалізації спеціальних культурних термінів уможлиблює спілкування з приводу цінностей. Тому в статті С. Романчук також визначає ціннісні механізми студентів, які є другим важливим «штрихом» у портреті їх як мовної особистості. Наголошено, що першокурсникам значно важче адаптуватися до нових умов реальної дійсності, що пояснюється здійсненням найважливіших індивідуально-особистісних та соціальних виборів, тобто. формуванням ціннісно-мотиваційного вектору особистості..

Ключові слова: мова і мовлення, мовна особистість, мовна поведінка, когнітивна сфера особистості, ціннісна сфера особистості.

Постановка проблеми. Сучасна освітня гуманітарна парадигма зумовлена необхідністю оволодіння майбутніми фахівцями навичками ефективного пізнання як базису професійного становлення. Наразі на перші позиції виходить ключова здатність особистості у сфері самостійної пізнавальної діяльності, яка знаходить своє відображення в широкому понятті «когнітивність»

В умовах становлення європейського рівня життя в Україні наріжним каменем стає підготовка високоморальної та компетентної особи. І першочерговим, на нашу думку, є формування студента як мовної особистості. У цій праці ми обґрунтуємо, які когнітивні та моральні аспекти «малюють» портрет студента як мовної особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Уперше термін «мовна особистість» було вжито в ХХ столітті В. В. Виноградовим. Його появу спричинено необхідністю збагнути, якою має

бути людина, повністю адаптована до умов своєї доби.

Різноаспектні наукові розвідки ведуться в цьому напрямку, як-от: розробка моделі мовної особистості (Ф. Бацевич, О. Тарасова), розгляд мовної особистості як носія національної мови (В. Красних, Л.І. Мацько), соціолінгвістичні та психолінгвістичні аспекти мовної особистості (Л.П. Крисіна, Л.Л. Славова,), взаємодія мовної та мовленнєвої особистостей (В.В. Красних, Л.П. Клобукова). Відповідно, проблема визначення та уточнення типології мовної особистості, дослідження втілень моделей мовних особистостей, їх дискурсивна позиція й роль залишаються в центрі уваги сучасної лінгвістики.

Когнітивна сфера особистості досліджується такими вченими, як В.Мельман, С. Ніколаєва, А. Реан, В. Сластьонін, О. Степанова та іншими. При цьому варто зазначити, що сутнісна і зміс-

това характеристики когнітивної сфери розглядається різнопланово. Розкривають когніції (offline cognition) у площині сенсомоторних процесів людини такі вчені, як Л. Барсалу, Р. Бекер, Р. Зваан, Р.Гіббс, Л. Карлсон, А. Гленберг, Р. Голдстоун, Р. Кенні, Р. Лангакер, К. Мадден, Д. Пешер, Д. Річардсон.

Постановка завдання. Актуальність статті зумовлена потребою визначення точок дотику між системою когніцій та ціннісними параметрами, що якраз і є основними «штрихами» у портреті мовної особистості майбутнього фахівця. **Мета** дослідження полягає в обґрунтуванні феномену мовної особистості студента з точки зору когнітивних та моральних механізмів. З окресленої мети визначаємо такі **завдання**: охарактеризувати сутність поняття «мовна особистість» у різних наукових площинах; висвітлити рівень досліджуваності проблеми в сучасній соціолінгвістиці; проаналізувати мовну та мовленнєву поведінку особистості в контексті її професійної комунікації; розкрити роль когнітивних та моральних механізмів у створенні портрету мовної особистості студента.

Об'єкт дослідження – мовна особистість студента, а **предмет** – когнітивні та моральні аспекти формування портрету мовної особистості студента.

Виклад основного матеріалу. Категорія «мовна особистість» основана на антропологічній лінгвістиці (Е. Бенвеніст, В. фон Гумбольдт). Словники визначають мовну особистість як носія мови, «який добре володіє системою лінгвістичних знань, репродукує мовленнєву діяльність, має навички активної роботи зі словом, дбає про мову і сприяє її розвитку. Це мовець, який забезпечує розширення функцій мови, творення україномовного середовища в усіх сферах суспільного життя, виявляє природне бажання повернутися в повсякденному спілкуванні до рідної мови, до відродження культури, традицій народу, до вироблення зразків висококультурного спілкування літературною мовою» [11, с. 17].

Спираючись на позиції українського вченого, мовознавця та лексикографа Івана Огієнка, можна сказати, що мовна особистість формується рідною мовою, за допомогою якої людина здобула перші відомості про середовище, яке її оточує, і про закони, що керують його розвитком [8, с. 14]. Нам імпонує думка І.Огієнка про те, що саме сім'я і церква є тими центрами, у яких дитина духовно стає особистістю, а не просто є людиною з тільки її фізичними виявами.

Мовець може стати мовною особистістю тільки тоді, коли він пізнає психологію, культуру й етнографію свого народу, мовою якого він говорить, і коли ці знання будуть безпосередньо пов'язані з його життєвою і розумовою діяльністю. На думку вченого, чим повніше мовлення виражає живу думку, щирі почуття, чим виразніше в ньому виявляється небайдужість людини до власного мовлення, тим більше гарантій, що в такої людини знання мови, високий рівень культури спілкування переросте в майстерне володіння мовою. Лише за таких умов, на думку вченого (і ми також погоджуємося з нею), може сформуватися ідеальна мовна особистість.

До окреслення поняття «мовної особистості» звертався й Іван Франко. Письменника постійно цікавила мовна індивідуальність, підґрунтям чого було тверде переконання вченого, що знаменням нового часу і основою для подальшого суспільного зростання стає прагнення «кожної людської особистості... до можливого розширення сфери свого буття і своєї діяльності, свого індивідуального розвитку» [10, с. 276]. Роздумуючи про М. Старицького – і не тільки як письменника, а насамперед як громадянина, І. Франко пише: «Найцінніше і найкраще в кожному чоловіці... се його індивідуальність, його духовне обличчя зо всіма його окремішніми прикметами. Чим більше тих прикмет, чим вони характерніші та гармонійніші, тим багатша, сильніша й симпатичніша індивідуальність людини... До таких прикмет, що відповідають складові душі,... належить і мова» [13, с. 276].

Мовну діяльність І. Франко тісно пов'язував із самою особистістю, з «таємною робітнею її духу». Опрацьовуючи концепцію подальшого розвитку української мови, виробляючи теорію мовної поведінки й мовного життя творчої особистості та народу, вчений осмислював мовну діяльність видатних письменників з погляду їх значення і ролі в цих важливих процесах.

Проте інформаційна доба вносить у визначення суті поняття мовної особистості певні корективи. У період соціокультурної трансформації суспільства спостерігаємо, пише І.О. Голубовська [3], різке зростання обсягів інформації, яку має опрацювати сам мовець (сприйняти, систематизувати, проаналізувати тощо) та надзвичайно активне використання нових засобів спілкування – електронної пошти, форумів, чатів та ін., які чинять серйозний вплив на зміст і форму спілкування. Факти сьогодення змушують нас говорити про стрімку адаптацію мовної особистості до умов

інформаційної доби, що відбивається в формуванні психосоціального мовця, який у професійній діяльності й особистісному спілкуванні все більше надає перевагу сучасним технологіям опрацювання інформації.

Мазепова О.В. відзначає, що у суспільстві, яке ґрунтується лише на інформації, живе нова людина – людина інформації (*homo informaticus*) – оригінальна комунікаційна модель, що є продуктом інформаційного суспільства. До моделі мовної особистості, зокрема студента, її компетенцій, в яку вже входять мовна, мовленнєва, комунікативна, соціолінгвістична компетенції, настав час додати й інформаційну [6].

Найбільшою одиницею мовленнєвої діяльності є мовленнєва подія, яка реалізується студентами у різних формах і жанрах наукового дискурсу: стаття, тези, курсова робота, конспект лекцій, семінарське заняття тощо. Здається, ніби створені всі умови для розвитку особистості нової «інфолюдини», головними ознаками якої є інтелект та знання, проте як і будь-яка інша людина, *homo informaticus* має розвивати такі якості, як духовність, соціальність, моральність та реальність. Тому необхідно знайти баланс між інформаційними технологіями та цінностями гуманізму. І сьогоднішній студент в таких умовах формує свій портрет мовної особистості, обов'язково беручи у руки когнітивні та моральні аспекти, як два пензлики.

В аналізованих наукових працях, які прямо чи опосередковано описують розуміння категорії «мовна особистість» у психолінгвістиці, лінгвістиці, лінгводидактиці та педагогіці, акцентовано увагу на тому, що мовна особистість – це людина, наділена здатністю створювати й сприймати тексти, що різняться між собою ступенем структурно-мовної складності, глибиною і точністю відображення дійсності, певною цільовою спрямованістю.

Важливим штрихом для створення портрету студента як мовної особистості є його мовна / мовленнєва поведінка. Хитке розмежування понять мова і мовлення, характерне для лінгвістичної практики, призводить до використання цих термінологічних дублетів. «Це зумовлено традиційним звуженим підходом до поняття мова як до певної абстракції, що існує поза соціумом», – переконаний О. Михальчук [7, с. 28].

Аналіз мовних ситуацій передбачає розуміння поняття мови як такого, що містить у собі мовлення як практичну складову. В українських лінгвістичних дослідженнях останнього десятиріччя поняття мовна поведінка пов'язане найчастіше

безпосередньо із практикою вибору мовного коду і перебуває у взаємодії з поняттями мовна стійкість, мовна свідомість, мовна лояльність, перемикання кодів, змішування кодів, інтерференція, білінгвізм, полілінгвізм, мовна ситуація, мовна компетенція, міжмовні контакти тощо [7, с. 29].

Соціолінгвістичні параметри мовної поведінки поділяють на два види – виявлення через мовну практику (повсякденне спілкування, вибір мови освіти, вибір мови інформації, рівень мовної компетенції тощо) та через ставлення до мови (рідна мова, мова як суспільна цінність, мова як символ, етнічна мова, престижна мова, мова як ознака індивідуалізації особи тощо). Саме за цими критеріями мовна поведінка віддзеркалює рівень мовної свідомості суб'єкта.

Мовна свідомість кожного формується у зв'язку з мовним довкіллям, мовною ситуацією, мовними пріоритетами в суспільстві, і мовна поведінка індивідуума є індикатором збалансованості його стану мовної свідомості з мовною дійсністю.

Мовна свідомість формується в суспільній інституції: сім'ї, навчально-виховному закладі, спонтанному мовному середовищі (сфера обслуговування, транспорт тощо), під впливом засобів масової комунікації, мовного ландшафту тощо. Одні з цих чинників впливають опосередковано як вияв планового мовного виховання, інші – спонтанно: чую / бачу – (аналізую) – наслідую.

Таким чином, мовна поведінка особи детермінована надіндивідуальними чинниками, «вона узалежнена від панівної матриці соціогрупової динаміки», є продуктом «колективного програмування свідомості» [цит. за: 7].

Не одновимірним є також психічний склад людини. Важливою частиною його є уява, вона «розвинена настільки, що фактично живемо водночас у двох вимірах, у двох реальностях – справжній та уявній. Уявлюваний світ значною мірою визначає нашу поведінку» [там само]. І мовну теж. Тому мовна поведінка в соціолінгвістичному вимірі – це не тільки мовна практика, що часто зумовлена соціальним чи мовним середовищем і відповідно є рольовим вибором мови, а й мовна ідентифікація, що виявляється через ставлення до мови, найпоширенішими виявами якого є етно-мовна самоідентифікація та мовна орієнтація, що зазвичай є визначальними при виборі мови як рідної. Саме в цьому вияві мовної поведінки «мовна свідомість постає як сукупність культурно й соціально зумовлених установок щодо мови, які відбивають колективні ціннісні орієнтації» [7, с. 31] і є рушієм до зміни у мовній практиці особи.

Характеризуючи мовну поведінку як категорію соціолінгвістики, О. Михальчук зазначає: «Мовна поведінка – це вибір мовного коду, що виявляється через мовну діяльність або соціально вмотивовані зміни в мовній свідомості окремого носія чи мовної групи і зумовлений системою взаємопов'язаних соціальних, правових, психологічних і соціокультурних чинників, які є визначальними у стосунках мова і людина, мова і спільнота, мова і суспільство» [7, с. 37].

Досить часто поняття мовна поведінка спрощують, визначаючи її як всю сукупність мовленнєвих дій і їх форм, що розглядаються насамперед у соціально-комунікативному аспекті.

Студент у майбутньому професійному житті буде вирішувати різні ділові ситуації. Мовна поведінка, проявлена в діловому спілкуванні, є принципом кооперації, що реалізується, відповідно до теорії Г.П. Грайса, в семи максимах (принципах поведінки): максима такту; максима великодушності; максима релевантності висловлювання; максима повноти інформації; максима симпатії; максима згоди; максима скромності [14].

Не всі ці максими можуть бути реалізовані в одному мовленнєвому акті: не завжди необхідно погоджуватися зі співрозмовником, виявляти йому симпатію, але бути тактовним, коректним, поважати право співрозмовника на отримання точної та повної інформації потрібно. Майбутнім фахівцям варто у професійному житті оперувати основним принципом сучасного ділового спілкування: початок спілкування будується із визначення співрозмовника як партнера, рівноправного учасника діалогу, незалежно від його соціальної позиції і від його комунікативної позиції. Не «Принесіть мені документи», а «Будьте ласкаві захопити папку з документами» – порада цивілізованому керівникові. Формулювання розпоряджень і прохань у питальній формі надає формально право вибору підлеглому і знімає акцент адміністрування з ієрархічних відносин. Готовність визнати свою помилку, надати послугу, залагодити незначні непорозуміння у діловому спілкуванні природно для вихованої людини.

Моральні постулати виявляються і тоді, коли особистість під час мовленнєвої дії замінює прямі мовленнєві акти непрямыми (не слід говорити: «Вам необхідно вирішити проблему з оплатою наших послуг до 13-го листопада», а варто сказати: «До 13-го листопада ми хотіли б отримати від Вас інформацію про погашення заборгованості»).

Дотримання основного принципу кооперації є найважливішим постулатом мовленнєвої пове-

дінки ділової людини і обумовлює вибір мовних засобів залежно від ситуації спілкування.

Зараз розглянемо сутність когнітивних та моральних аспектів, що, на нашу думку, і складають передній план портрету мовної особистості студентів.

Насамперед, з'ясуємо, що у перекладі українською мовою термін «когнітивний» означає «пізнавальний». Зазначене термінопоняття вивчається і в психологічному науковому полі. До складу когнітивної сфери особистості, на думку Є.В. Медянової, «входять такі психологічні процеси як сприйняття, розпізнавання образів, увага, пам'ять, уява, мовні функції, мислення та інтелект, творчість. Провідна функція когнітивної сфери особистості – адаптація психіки до змін зовнішнім/внутрішнім умовам існування» [5, с. 32].

Дослідження когнітивної сфери особистості почалося вивченням перцептивних процесів ще Вундтом, який вивчав залежності швидкості слухового сприйняття від спрямованості уваги.

Окремі когнітивні процеси вивчалися довгий час як відірвані один від одного, і лише згодом було усвідомлено їхній глибокий зв'язок, важлива спорідненість і внутрішнє єдність, що зберігає, проте, специфіку кожного окремо. Потім у ході дослідження перцептивних процесів послідовно застосовувалися структурний, функціональний, діяльнісний, процесуальний, соціально-когнітивний підходи для аналізу окремих процесів, структур, когнітивних схем, дисонансів та ін., сформувалося навіть цілий напрямок когнітивних наук.

У контексті розгляду нашої проблеми звернемо увагу на більш складні процеси та феномени когнітивної сфери особистості (далі – КСО).

У контексті структурної організації КСО «когнітивний» виступає синонімом поняття «когніція» – це отримання знання, його переробка, маніпуляції зі знаннями, роботі з інформацією (Ст. Рід, У. Нейсеер, П. Загард) [2, с. 119].

Головною складовою когніції є мова (П. Б. Паршин, М.Шварц), мовні форми, що утворюють специфічні багаторівневі схеми, структури різної будови, що характеризують особливості розумового розвитку особистості. Таким чином, на сьогодні найбільш повне значення термінів: а) «когніція» – властивість особистості, що виявляється у здатності переробляти елементи інформації на різних рівнях структурної організації психічного апарату; б) «когнітивний процес» – процес переробки елементів інформації на різних рівнях структурної організації психічного апарату з метою отримання деякого знання; в) «когнітивна

діяльність» – це специфічно мотивована, доцільна, опосередкована та перетворювальна діяльність людини, спрямована на освоєння навколишнього світу (пізнання природи, суспільства, свідомості та перетворення своєї свідомості з виходом на зворотний зв'язок (перетворення суспільства і природи)). Він є, по суті, непродуктивною працею у широкому розумінні цього слова та має програму та інформаційну основу, пов'язану з прийняттям рішень та формуванням когнітивної сфери особистості [16].

Нам ближче трактування Ю.Л. Трофімова, який стверджує, що «когнітивна сфера особистості забезпечує динамічне відображення дійсності та її перетворення, формування досвіду, побудову моделі світу, регуляцію діяльності» [12].

Загалом структуру когнітивної сфери особистості можна показати графічно так:

Рис. 8. Структура когнітивної сфери особистості (за М. В. Гамезо та І. А. Домашенко).

Під час навчання студенти здобувають знання, що є змістом КСО. Нам імponує думка Ю.Л. Трофімова, який звертає увагу при цьому на роль інтелекту особистості. «Інтелект – досить складне інтегративне психічне явище, що включає в свою структуру ряд пізнавальних процесів та їхніх результативних елементів. Але він не може бути зведений до одного з них, наприклад, мислення, уяви, пам'яті чи досвіду. Так, мислення тісно пов'язане з інтелектом, проте інтелект і мислення не тотожні. Часто можна помітити знижені пізнавальні можливості при збереженні розсудкової діяльності (аналізу, синтезу, суджень) і мисленевого процесу як такого. Великий запас знань (ерудиція) – важлива властивість інтелекту. Проте не можна оцінити розум людини тільки значним обсягом знань, бо сама ерудиція ще не визначає всього інтелекту» [12].

Когнітивна активність особистості є особливою характеристикою в часовому контексті, яка розкривається у вигляді когніції (пізнання), що постає в еволюційному вимірі як еволюція когнітивних пізнавальних здатностей [9, с. 107]. Граничним і близьким за значенням позиціонують

когнітивну сферу (cognitive domain), зумовлену тим, «...що живі системи є когнітивними, а життя є процесом когніції» [17, с. 8].

Під час навчального процесу студенти застосовують «дві базові підструктури – детермінанти когнітивної сфери особистості, що формують основні напрями у розвитку інтелекту: «перцептивно-нестична» і «розумна»» [5, с. 35]. До перцептивно-нестичної детермінанти автор відносить п'ять когнітивних ознак: увага, зорова пам'ять, слухова пам'ять, зорове сприйняття, слухове сприйняття; а до розумових – дванадцять когнітивних ознак: просторове мислення, творче мислення, асоціативне мислення, логічне мислення, аналітико-синтетичні операції, узагальнення, абстрагування, планування в умі, комбінаторні здібності, навчальна та загальна поінформованість. Перцептивно-нестичну детермінанту автор вважає пусковим механізмом у здійсненні когнітивної діяльності, її розвиток змінює силу функціональних взаємозв'язків між елементами когнітивних структур, що призводить до зростання продуктивності розумової діяльності, і є фундаментом для розвитку мисленевої діяльності.

Важливим чинником формування портрету мовної особистості студента є також його моральна основа, що виявляється в ціннісних домінантах. Ціннісна сфера, на нашу думку, є найважливішим елементом внутрішньої структури особистості. Цінності можна окреслити, як «ядро» особистості [1], бо вони створюють основу для зв'язування та єдності різноманітних відносин, у яких реально функціонує людина, і визначають спрямованість цієї особи.

У когнітивній психології визначають фактори, що впливають на розвиток ціннісної сфери особистості: а) зовнішні (соціум, сім'я, референтна або професійна група та ін.); б) внутрішні (емоційні, когнітивні, поведінкові, регуляційні). На різних етапах розвитку особистості питома вага впливу окремих факторів (термін «фактор» у сучасній науці часто розуміється як причина або рушійна сила будь-якого процесу, що визначає його характер) різний.

Так, співвідношення між когнітивним стилем і системою цінностей особистості детально аналізується Д.Ройсом у його мультифакторній теорії особливості [15]. Роль когнітивних стилів Д. Ройс бачить у регуляції когнітивних процесів при досягненні певних цілей. Система цінностей особистості детермінує рівень збудження, необхідний реалізації цих цілей. Якщо розв'язуване індивідом завдання пов'язане зі значимими йому

цінностями, то рівень збудження зростає, і це сприяючи її успішному рішенню.

Одним із провідних внутрішніх факторів є розвиненість когнітивних складових особи чи когнітивної сфери особистості (КСО), оскільки, з одного боку, культурні цінності вимагають особистих зусиль для їх усвідомлення, з іншого – формування спрямованості особистості має на увазі як умова когнітивну активність щодо узагальнення та систематизації ціннісних відносин особистості [4]. В ході когнітивного розвитку студент як індивід стає здатним до свідомого уявлення своїх потреб як цілей чи цінностей; на цій основі засвоєння у процесі соціалізації спеціальних культурних термінів уможливує спілкування з приводу цінностей.

Автор має досвід роботи зі студентами 1-3 курсів. Тому можемо впевнено констатувати, що 70% студентів першого курсу мають недостатньо розвинену пізнавальну сферу, не здатну ефективно освоїти інтенсивні інтелектуально-інформаційні навантаження, що істотно знижує успішність студентів і призводить до зростання рівня тривожності та зниження адаптивного потенціалу

Досліджуваний нами контингент входить у віковий період ранньої зрілості (18-25 років), який відноситься до сензитивних періодів життя і відрізняється високою сприйнятливостю до різних засобів впливу, включаючи педагогічні... «Оптими продуктивності в загальній освіті реалізуються в період ранньої зрілості, чому відповідають високі показники психофізіологічного та інтелектуального розвитку у роки життя.

Для ранньої зрілості характерні високі показники розумових функцій, гнучкість і рухливість у розв'язанні завдань» [5, с. 69]. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що вплив на когнітивну сферу особистості студентів у цій віковій групі (на ранньому етапі професіоналізації) буде найбільш дієвим та продуктивним та дозволить розширити їхні когнітивні можливості.

Загальновідомо, що саме у студентські роки людина шукає себе у професійному та духовному аспектах, починає, так би мовити, «будувати себе». З огляду на це, такий період життя у студентів пов'язаний не тільки з здобуттям професійних знань, формуванням професійних умінь та навичок, а й здійсненням найважливіших індивідуально-особистісних та соціальних виборів, тобто. формуванням ціннісно-мотиваційного вектору особистості.

Висновки і пропозиції. Таким чином, констатуємо, що на формування портрету мовної особистості студента впливають когнітивні складники, які також допомагають і окреслити ціннісну сферу мовної особистості. Як ми зрозуміли, у ювеналів когнітивна та моральна активність вища, ніж у інших вікових груп, тому що основним видом діяльності для зазначеної вікової та соціальної групи є професійне навчання у вищій школі та формування вищих розумових операцій та професійних особливостей когнітивної сфери особистості у площині ціннісних аспектів. Подальший розгляд проблеми вбачаємо в більш детальному аналізі індивідуальних рис когнітивної та ціннісної сфери особистості студента.

Список літератури:

1. Бех І. Д. Цінності як ядро особистості // Цінності освіти і виховання: Наук.-метод. зб. / За ред. О. В. Сухомлинської. К., 1997. С. 8–11.
2. Войтко В.І. Психологічний словник. Київ : Вища школа, 1982. 216 с.
3. Голубовська І.О. Мовна особистість як лінгвокультурний феномен / І.О. Голубовська // *Studia Linguistica*. Зб. наук. пр. К., 2008. Вип. 1. С. 25–33.
4. Кірейчев А., Кірейчева Є. Результати дослідження соціально-психологічної адаптації студентів-першокурсників до навчання у вищій школі / Андрій Кірейчев, Євгенія Кірейчева // *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2011. № 2. С. 126–133.
5. Когнітивні фактори розвитку ціннісної сфери особистості студента-медика : монографія / Є. В. Медянова. Херсон : Гринь Д.С., 2017. 260 с.
6. Мазепова О.В. Еволюція поняття «мовна особистість» у сучасних лінгвістичних дослідженнях. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://philology.knu.ua/files/library/>
7. Михальчук О. «Мовна поведінка» як категорія української соціолінгвістики / О. Михальчук // *Мова і суспільство*. 2014. Вип. 5. С. 28–39.
8. Огієнко І. (митрополит Іларіон). Рідна мова / Упоряд., авт. передмови та коментарів М.С. Тимошик. К. : Наша культура і наука, 2010. 436 с. (Бібліотечна серія Фундації ім. митрополита Іларіона (Огієнка) «Запізніле вороття». Серія 2. «Зарубіжні першодруки». Том 8).
9. Рубанець О.М. Когнітивна активність особистості. Мультиверсум. Філософський альманах. 2015. Випуск 9–10 (147–148). С. 99–107.

10. Сербенська О. Мовлене слово у життєсвіті Івана Франка. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://old.journ.lnu.edu.ua/publications/zbirnyk07/Zbirnyk07_Serbenska.htm
11. Словник-довідник з української соціолінгвістики: навч. пос. / [кол. авторів за ред. В.Д. Познанської]. Донецьк : ЛТД «Схід», 2014. 320 с.
12. Трофімов Ю. Л. Когнітивна сфера особистості URL: <https://ukrtextbook.com/psixologiya-trofimov-yu-l-psixologiya-trofimov-yu-l-3-kognitivna-sfera-osobistosti.html>
13. Франко І. Михайло Петрович Старицький / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. К. : Наукова думка, 1982. Т. 45. 276 с.
14. Grice G. P. Logic and speech communication URL: <https://www.ucl.ac.uk/ls/study/packs/Grice-Logic.pdf>
15. Royce J., Powell A. Theory of Personality and Individual Differences: Factors, Systems and Process / J. Royce, A. Powell. Prentice Hall, 1983. 237 p.
16. Schwartz, S.H., & Bilsky, W. Toward a universal psychological structure of human values / S.H. Schwartz, W. Bilsky // J. Pers. and Social Psychol. 1987. Vol. 53. Pp. 550–562.
17. Varela F.J. Principles of Biological Autonomy. Elsevier/North-Holland, New York, 1979. 306 p.

Romanchuk S. M. PORTRAIT OF THE LANGUAGE PERSONALITY OF THE STUDENT: COGNITIVE AND MORAL ASPECTS

The training of a competitive specialist is determined by the factors that shape him as a linguistic personality. In the proposed work, the author emphasizes the interpretation of the term «linguistic personality» in various scientific circles. She sees an important role in revealing the essence of the specified key word of this scientific research in the socialization of a person. The author cites the opinions of Ivan Ohienko and Ivan Franko about the fundamentals of the formation of a person as a linguistic personality. The first notes that a speaker can become a linguistic personality only when he learns the psychology, culture and ethnography of his people, whose language he speaks, and when this knowledge is directly related to his life and mental activity. The second closely connected language activity with the personality itself, with the «secret work of her spirit.»

Scientific intelligence analyzes the characteristic features of the student as a linguistic personality in the context of cognitive and moral mechanisms of its formation. The importance of cognitive (cognitive) factors, which are a significant «stroke» in the portrait of the student's language personality, is emphasized. In particular, the work defines the system of the cognitive sphere of the individual, which, according to Yu.L. Trofimova, provides a dynamic reflection of reality and ITS transformation, formation of experience, construction of a model of the world, regulation of activity.

In the course of cognitive development, the student as an individual becomes capable of conscious representation of his needs as goals or values; on this basis, assimilation in the process of socialization of special cultural terms enables communication about values. Therefore, in the article, S. Romanchuk also defines the students' value mechanisms, which are the second important «stroke» in the portrait of them as linguistic personalities. It is emphasized that it is much more difficult for first-year students to adapt to the new conditions of real reality, which is explained by the implementation of the most important individual, personal and social choices, i.e. formation of the value-motivational vector of the individual.

Key words: language and speech, language personality, language behavior, cognitive sphere of personality, value sphere of personality.